

УДК 341.232.2

В. В. Миргород-Карпова

аспірант,
фахівець кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ ЯК ОСНОВА МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена актуальному питанню теоретико-правового аналізу міжнародних фінансових відносин. Проаналізовано сутність цієї категорії з огляду на загальну характеристику правовідносин. Критично досліджене нормативно-правове регулювання у цій сфері.

Ключові слова: міжнародні фінанси, міжнародні фінансові відносини, нормативно-правовий акт, правовідносини, структура правовідносин.

Постановка проблеми. Загальний розвиток економічного співробітництва між різними державами став наслідком розгалуження різних за змістом різновидів господарських взаємозв'язків. Так, в середині ХХ ст., як зазначає Ю.А. Ровінський, збільшилися та розширилися міждержавні валютні, кредитні та фінансові відносини. Такі взаємовідносини є формою економічного, науково-технічного і загальнокультурного співробітництва та мають свою специфіку. Розуміння змісту цієї специфіки дає можливість об'єднати вказані відносини в одну групу міжнародних фінансових відносин та визначити специфіку міжнародно-правового регулювання [18, с. 60].

Міжнародні фінансові відносини пройшли довгий шлях модернізації. А глобалізаційні процеси початку ХХІ ст. стали головним чинником їх розвитку та видозміни, адже основне підґрунтя сучасної глобалізації – фінансове. Отже, вирішальне значення має теоретичний аналіз цієї категорії.

Категорія «міжнародні фінансові відносини» є предметом багатьох наукових досліджень вчених-економістів. Однак враховуючи той факт, що підґрунтям будь-якої фінансової діяльності є ефективна та стабільна законодавча база та чітке теоретичне відображення понять, вважаємо,

що науковцями-правниками окреслена проблематика неправомірно залишена поза увагою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти міжнародних фінансових відносин досліджені в роботах таких науковців, як О.І. Береславська, К.А. Семенов, О.С. Передій та інших.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів категорії «міжнародні фінансові відносини», вивчення її сутності та особливостей із застосуванням загально-теоретичних підходів, а також аналіз чіткості та ефективності нормативно-правового регулювання цієї сфери в Україні.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання виникнення міжнародних фінансових відносин, О.І. Зоріна вказує, що перші міжнародні фінансові відносини виникли набагато раніше, ніж про це говорить Ю.А. Ровінський, та містилися у своєму складі торговельні відносини. Але вони не були такими багатограничними та різноманітними, як на сучасному етапі розвитку суспільних відносин [9, с. 23]. Як вказує О.Р. Вайцеховська, такі відносини стали прототипом та правовим підґрунтям розвитку сучасних міжнародних фінансових відносин та почали формуватися багато тисячоліть тому, коли з розвитком суспільства зароджувалися перші ознаки міжнародних товарообмінних відносин [1, с. 45]. З часом, як зазначає

С.В. Добродомова, вони видозмінювалися та наповнювалися новою специфікою та особливостями [3, с. 14].

А.Т. Назаренко відзначає, що подальший розвиток міжнародних фінансових відносин зумовлений глобалізаційними процесами, посиленням інтеграційних процесів в економіці, соціальній сфері та політиці, зростанням продуктивних сил, побудовою світового ринку, поглибленням міжнародного поділу праці [12, с. 156]. Прискореними темпами відбувається інтеграція світової економіки. Саме фінанси відіграють одну з ключових ролей в міжнародних інтеграційних процесах та світовій економічній глобалізації, адже станом на сьогодні глобалізацією економічних зв'язків та посиленням інтеграційних процесів у політичній, економічній, соціальній сферах зумовлено розвиток міжнародних фінансових відносин.

Виникнення та розвиток міжнародних фінансових відносин, на думку Н.Я. Кравчука та О.С. Пруського, пов'язане з поглибленням таких процесів [11, с. 19]:

- інтеграція господарських процесів країн світу і регіонів, розвиток системи міжнародних розрахунків;
- уніфікація національних валютних політик, посилення взаємного впливу валют;
- зростання обсягу транскордонного руху капіталу;
- розширення форм реалізації міжнародних кредитних відносин;
- посилення ролі міжнародних економічних і фінансових інституцій.

У юридичній науці категорія «міжнародні фінансові відносини», як і «міжнародні фінанси», є новою та малодослідженою. Попередньо лише економічна наука виявляла актуальність та проявляла інтерес в окресленні проблематики у цій сфері. Однак з огляду на динамічність фінансової системи України та зміни у суспільному житті питання дослідження міжнародних фінансових відносин у правовій площині посідає одне із провідних місць в сучасній науці.

На нашу думку, для визначення сутності цієї категорії з юридичного погляду необхідно перевести дослідження в теоретичну площину та звернутися до розробок теорії права, адже такий вид відносин є

правовідносинами. Як вказує О. Петришина, правовідносини разом з правом є основними складниками юридичної надбудови всього суспільства та правової діяльності, вони є центром середовища, в якому перебувають [14, с. 39].

У загальному вигляді О.О. Савчук визначає правові відносини як суспільні відносини, урегульовані правом, що і є визначальним, а учасники (суб'єкти) є носіями юридичних прав і обов'язків [16, с. 52].

Досліджуючи окреслене питання, П.М. Рабінович вказує, що правовідносини необхідно розуміти як передбачене правовою нормою ідеологічне суспільне відношення, котре виражається у правах і обов'язках носіїв права [17, с. 30]. Р.О. Халфіна правовідносини розуміє як вольове відношення, в яке люди можуть вступати за власної волі та ініціативи та проявляти свою волю і ініціативу [22, с. 74]. Також правовідносини в теорії права розглядаються і як особливий вид суспільних відносин, котрі виникають відповідно до положень права, а учасники мають окреслені права та обов'язки, реалізація яких гарантується державою з можливістю застосування примусу [23, с. 13]. На думку В.М. Протасова, правові відносини – це самостійні відносини (суспільні), суб'єкти яких перебувають у правовій залежності з правами та обов'язками, і за таких обставин здійснюється вплив на поведінку людей у вигляді її регулювання [16, с. 63]. Вдале визначення поняття правовідносини було запропоноване В.В. Сухоносом, який відзначив, що це суспільний зв'язок, що виникає на основі норм права, учасники якого мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки, забезпечені державою [21, с. 612].

До основних ознак правовідносин О.Ф. Скакун відносить те, що правовідносини завжди є суспільними відносинами, вони існують у нерозривному зв'язку з юридичними нормами, їх учасники пов'язані взаємними юридичними правами та обов'язками, їм притаманні такі властивості, як визначеність та індивідуалізованість, вони мають вольовий характер та охороняються державою [20, с. 96].

Міжнародним фінансовим відносинам як різновиду правовідносин притаманні

перераховані вище загальні ознаки. Водночас вони мають і такі специфічні ознаки [13, с. 178]:

- відносини мають грошовий характер;
- в них беруть участь суверенні держави або міжнародні організації, які утворюються суверенними державами;
- сфера їх виникнення – зовнішня діяльність держав;
- відбувається формування цілісної структури;
- елементи цієї системи є взаємоповнюючими;
- вони беруть участь в утворенні сучасного правового поля міждержавного регулювання фінансових питань.

М.В. Цвік висловлює позицію з приводу того, що найповніше характеризують категорію «правовідносини» її складові, а саме суб'єкт, об'єкт та зміст [4, с. 334].

Об'єктом правовідносин визначається реальне благо, на охорону та використання якого спрямовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки [21, с. 612]. Об'єктом міжнародних фінансових відносин є потоки капіталу та грошових коштів та пов'язані з ними фінансові відносини на світовому ринку.

Суб'єкти правовідносин – це учасники цих правовідносин, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки [20, с. 96]. Суб'єктами міжнародних фінансових відносин є фізичні та юридичні особи, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, міжнародні організації, фінансові інституції, а також банки і кредитно-фінансові установи.

Зміст правовідносин – це суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Як зазначає О.Ф. Скакун, категорія змісту відображає саму сутність поняття [20, с. 97]. Зміст міжнародних фінансових відносин – це сукупність відносин між фізичними та юридичними особами, державами, міжнародними організаціями та фінансовими інституціями, що виникають у сфері обміну та розподілу з приводу створення і використання на світовому та регіональному рівнях централізованих грошових коштів.

Тому, враховуючи викладене, вважаємо, що міжнародні фінансові відносини – це система відносин, які є складовою

частиною фінансової системи держави, між суб'єктами міжнародної економіки для акумулювання, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів та міжнародних фінансових потоків. На сьогодні питання правильного та законного функціонування міжнародних фінансових відносин в Україні є актуальним, адже в державі наявні лише кілька нормативно-правових актів, котрі, на нашу думку, не можуть вирішити всі нагальні проблеми в цій сфері.

Вважаємо, що найважливішим етапом на шляху до становлення та розвитку функціонування міжнародних фінансів було прийняття 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет. Саме у цьому нормативно-правовому акті вперше вказувалося, що Україна як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій.

Ставлячи за мету запровадження правового регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, зокрема зовнішньої торгівлі, економічного, науково-технічного співробітництва, економічних зв'язків у галузі транспорту, експедиторських, розрахункових, страхових, кредитних та інших банківських операцій, а також надання різних послуг, прийнято Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р.

12 вересня, одразу ж після серпневих подій 1991 року, ухвалено Закон України «Про правонаступництво України», де закріплюється, що Україна повністю підтверджує свої зобов'язання за попередніми міжнародними договорами, котрі були укладені Українською Радянською Соціалістичною Республікою, та є правонаступною державою щодо всіх прав і обов'язків за укладеними раніше міжнародними договорами Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Черговим важливим кроком у визначенні зовнішньополітичного курсу держави стало прийняття 2 липня 1993 р. постанови Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України», де найважливішим критерієм зовнішньопо-

літичної діяльності держави встановлено ефективне, стабільне та повне забезпечення загальних інтересів нашої держави, до яких належать стратегічні та геополітичні інтереси, котрі пов'язані з забезпеченням національної безпеки України та захистом її політичної незалежності; економічні інтереси, котрі пов'язані з інтегруванням економіки держави до світового господарства.

У Конституції України як Основному законі держави закріплено, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки через підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співробітництва за загальноприйнятими принципами міжнародного права.

У 2004 р. було прийнято Закон України «Про міжнародні договори України», котрим була закріплена процедура укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів України. Законодавець ставив за мету збереження національних інтересів, виконання цілей, завдань та основоположних принципів зовнішньої політики держави, визначених Конституцією та законодавством України.

Порівняно нещодавно, 25 червня 2016 р., був прийнятий Закон України «Про режим іноземного інвестування», який визначає особливості режиму такого інвестування та вперше нормативно закріплює, що іноземними інвесторами є суб'єкти, котрі проводять інвестиційну діяльність. Такими суб'єктами є юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншої держави, фізичні особи-іноземці, іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації та інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України.

Висновки та пропозиції. Отже, підсумовуючи все викладене, вважаємо, що проблематика функціонування міжнародних фінансових відносин для України є актуальною з огляду на недостатність нормативно-правового врегулювання даного питання. Крім того, враховуючи відсутність ґрунтовних правових досліджень, вважаємо за необхідне вказати,

що міжнародні фінансові відносини – це система відносин, які є складовою частиною фінансової системи держави, між суб'єктами міжнародної економіки для акумулювання, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів та міжнародних фінансових потоків.

Список використаної літератури:

1. Вайцеховська О.Р. Історія зародження міжнародних фінансових відносин у стародавній період. Митна справа. 2014. №6 (2.1). С. 102–107.
2. Декларація про державний суверенітет від 16.07.1990 р. № 55-XII / Верховна Рада УРСР URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
3. Добродомова С.В. Міжнародні фінансові відносини: лекції по світовій економіці. Київ, 2010. 241с.
4. Цвік М.В., Петришин О.В., Авраменко Л.В. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних ВНЗ. Харків: Право, 2009. 584 с.
5. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1906-15>.
7. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. № 1543-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1543-12>.
8. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/93/96-вр>.
9. Зоріна О.І., Іванський А.Й. До питання про визначення поняття «міжнародне фінансове право» URL: <http://www.apdp.in.ua/v36/68.pdf>.
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
11. Кравчук Н.Я., Пруський О.С., Колісник О.Я. Міжнародні фінанси: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2006. 240 с.
12. Назаренко А.Т. О нормах правового регулювання міжнародних фінансових відносин. Труды ВЮЗИ. 1971. Т. XIX. С. 156–157с.

13. Нестеренко А. Міжнародні фінанси та фінансова система держави: співвідношення та взаємозв'язок. Юридична наука. 2013. № 3. С. 175–180.
14. Петришин О. Проворозуміння у вітчизняній теорії права: загальносоціальний контекст. Філософія права і загальна теорія права. 2012. № 1. С. 37–49.
15. Про основні напрями зовнішньої політики України: постанова Верховної Ради України від 01.07.2010 №3360-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3360-12>.
16. Протасов В.Н. Правоотношение как система. М.: Юридическая литература, 1991. 142 с.
17. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Вид. 6-е. Х.: Консум, 2002. 160 с.
18. Ровинский Е.А. Международные финансовые отношения и их правовое регулирование. Сов. гос. и право. 1965. № 2. С. 60–65.
19. Савчук О.О. Процедурні правовідносини у лісовому законодавстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Х, 2015. 254 с.
20. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
21. Сухонос В.В. Теорія держави та права: навчальний посібник. Суми, 2005. 654 с.
22. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. Москва: Юридическая литература, 1974. 352 с.
23. Харитонова О.І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2004. 38 с.

Миргород-Карпова В. В. Международные финансовые отношения как основа международных финансов: правовой анализ

Статья посвящена актуальному вопросу теоретико-правового анализа международных финансовых отношений. Проанализировано сущность данной категории исходя из общей характеристики правоотношений. Критически исследовано нормативно-правовое регулирование в данной сфере.

Ключевые слова: международные финансы, международные финансовые отношения, нормативно-правовой акт, правоотношения, структура правоотношений.

Myrhorod-Karpova V. International financial relations as the basis of international finance: legal analysis

The article is devoted to the actual question of theoretical and legal analysis of international financial relations. The analysis of the essence of this category is based on the general characteristics of legal relationships. Legal regulation in this area is critically examined in the article.

Key words: international finance, international financial relations, normative legal act, legal relations, structure of legal relations.